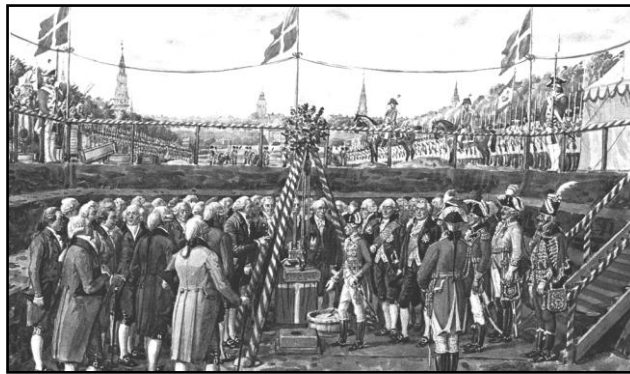

Jysk godsejeroprør 1790

Et oprør blandt 103 jyske godsejere fandt sted i 1790. De var modstandere af den igangsatte lovgivning, der opløste stavnbåndet, gjorde det muligt for bønderne at købe fæstegården, sammenlægge marker, udflytte gården, frit at opfede og sælge stude og meget mere. Det var en omkalfatrende landboreform, der ganske ville ændre det danske samfund. Kongen Christian VII var sindssyg, så det var kronprinsen, den senere kong Frederik VI, der forestod magtudøvelsen. Ledende i modstanden var først og fremmest godsejerne på Serridslevgaard og Åkær ved Hundslund, men også godsejerne på Stensballegaard, Bygholm, Merringgaard og Ussinggaard var med i oprørskredsen. Oprøret findes beskrevet i litteraturen I, II og III, og her gives et par ”sammenklip” vedr. vor egn.

Grundstensnedlæggelse i 1792 til Frihedsstøtten på Vesterbro, København.
Akvarel af Rasmus Christiansen (1863-1940).

I. Holger Jørgensen, 1997: ”Horsens Nørrestrand”

Her fortælles bl.a., at kammerherre og oberst Frederik Ludvig Christian Beenfeldt ved sit giftemål med Cathrine Elisabeth de Lichtenberg i 1768 overtog Serridslevgaard. Parret lod nu opføre en ny hovedbygning, der sammen med et imponerende haveanlæg, stod færdig i 1777.

Beenfeldt havde involveret sig i en sag, hvor en række godsejere vendte sig stærkt mod de landboreformer, der indførtes under kronprins Frederik.

Oprøret, kaldet ”den jyske proprietærfejde”, blev ledet af kammerherrerne F. L. C. Beenfeldt fra Serridslevgaard og Frederik Tønne Lüttichau fra Åkær. I 1790 overrakte de to herrer en adresse ”underskrevet” af 103 jyske godsejere. Der blev rejst tvivl om underskrifternes ægthed, og sagen endte for retten. Beenfeldt slap med en bøde på nogle hundrede rigsdaler, hvorimod Lüttichau stod ved sine meningers mod, og han førte sagen til tops ved højesteret. Udfaldet blev, at kronprinsen gav Lüttichau besked om at tilbagelevere kammerherre-nøglen, og fik i følge kgl. resolution en bøde på ikke mindre end 2.000 rigsdaler.

Gravmonument over Frederik Ludvig Christian Beenfeldt og hans ægtefælle Elisabeth Cathrine de Lichtenberg på den gl. kirkegård i Nebel. Foto 2008.

II. Annette Hoff, 2007: "Gehrdt de Lichtenberg"

Her fortælles bl.a.: Beenfeldts stærkt konservative godsejersyn bragte ham i modvind, og på grund af uærlig optræden påkaldte han sig kongens mishag. Denne skamplet på familiens ære pyntede ikke på eftermælet. Beenfeldt havde i et skrift fra 1787, "Samtale mellem Trende danske Jordgodsejere angaaende nogle af de nye Skrifter i Landbosagen", luftet sine meninger ganske utvetydigt. Et skrift, der læses som et katalog over godsejernes synspunkter, og som vendte sig stort set mod alle forandringer i den bestående tilstand. At Beenfeldt flere gange kom i konflikt med sine fæstebønder, bl.a. om hoveriets omfang, kan derfor ikke undre.

I året 1790 kom Beenfeldt til at spille en central rolle i den såkaldte "jyske proprietærfejde", idet han var medinitiativtager til et skriftligt oprør mod de mange landboreformer, og hoveriets afskaffelse i særdeleshed. Initiativet blev taget i snapstingsdagene (stænderforsamling) i forsommeren 1790 i Viborg, hvor mange tilstedeværende godsejere havde opildnet hinanden til at gøre noget. Senere på sommeren mødtes nogle stykker på Stensballegaard hos baronesse Sophie Krag-Juel-Vind. Det var kammerherrene Gersdorff fra Merringgaard og Ussinggaard, de Thygeson fra Bygholm og Beenfeldt fra Serridslevgaard. Resultatet blev, at Beenfeldt sammen med Lüttichau fra Åkær satte sig i spidsen for at samle underskrifter til et klagebrev. Man fik indsamlet 103 underskrifter på få uger. Brevet var adresseret til kronprinsens svigerfar, prins Carl af Hessen, der blev anset for at være modstander af landboreformerne. Imidlertid besluttede man i sidste øjeblik at lave en kopi af brevet, der skulle overrækkes til kronprinsen selv. Denne kopi, som blev lavet i hast, skrev Beenfeldt selv, og sammen med sin tjener kopierede samtlige underskrifter. Det var denne misgerning, der vakte majestætens mishag. At Beenfeldt havde udført dokumentfalsk og uden de impliceredes samtykke. En undersøgelseskommission blev vinteren efter nedsat i Horsens, og året efter skulle Beenfeldt betale en mulkt på 2000 rigsdaler for sin misgerning, mens Lüttichau blev beordret til at tilbagelevere sin kammerherrenøgle.

III. Johan Jørgensen Jorntau, 1856: "Christian VII"

Her fortælles (i gl. skrift) bl.a.: Den 31te Juli 1790 blev Kronprindsen viet til Prins Carls Datter af Hessen, Marie Sophie Frederikke i Gottorp Slotskapel. Honningmaaneden tilbragte Brudeparret paa Louisenlund ved Slesvig. Her overrakte Kammerherrene Beenfeldt til Serridslevgaard og Lüttichau til Aa-kjer Kronprindsen et Klageskrift, underskrevet af 103 jyske Godsejere, hvori de forestillede: "At de ny Landbolove var upassende for Landets Forfatning; trykkende for Godsejeren og stridende

mod deres Priviligier og de gældende Love". Kronprindsen svarede: "Hvad der er befalet ved kongelig Anordning kan ikke forandres". Deputationen sagde: "At en Anordning, som var fremkaldt ved Ukyndighed til de bestaaende Forhold, vel maatte kunne forandres, og at en Deel af de nye Landbolove foraarsagede en almindelig Forstyrrelse, ja næsten Oprør paa de fleste Steder i Landet iblandt Bønderne". Svaret var: "Jeg vil, at Folket skal være frit; men ingen Godsejer skal fornærmes i sine Rettigheder, og der er jo Forskel paa, at Bonden er fri, og at han skal kunne gjøre hvad han vil, som ingenlunde er Hensigten". Kongen (Christian VII) lod nu undersøge ved en Kommission, om hvorledes dette Klageskrift var frembragt, og man erfarede da, at nogle af Underskriverne vare døde inden Klagen blev skreven, og andre vidste Intet af dets Indhold. Godsejernes antal i Jylland var omtrent 400, og Ingen ad de Øvrige havde givet deputationen Tilladelse at tale paa deres Vegne. Colbjørnsen (sekretær i den store landbokommission) udgav derpaa Klageskriftet, og forsynede det med sine Anmærkninger. Men Lüttichau gik til Byens Boghandlere, og, i den østerigske Regerings Navn, satte sig i Besiddelse af Værket, og rev Blade ud af Skriftet, som talede om ham. Han blev sagsøgt, men lod, under Sagens Forhandling for Højesteret, en Pjece bringe omkring til Assessorerne.

Ikke destomindre blev han idømt 2,000 Rd. Mulet og Processens Omkostninger, og Kammerherrenøglen blev taget fra ham. Han overdrog derpaa tre Kommissionairer at sælge sine Godser, og de to af dem blev solgt paa een Gang, men da begge Kjøbere vilde have dem, maatte han give den Ene 55,000 Rd. for at Kjøbet gik tilbage. Han skyldte desuden en Apotheker i Odense, ifølge Bebiis, 5,000 Rd., men da denne døde, og Arvingerne ikke kunne finde Beviset, svarede han: "At det Mellemværende imellem den Afdøde og ham var afgjort". Siden fandt man Beviset, og da man vilde søge ham for svingagtig Benægtelse, saa gav han dem 10,000 Rd.. Han købte derpaa Godser i Mecklenborg, paa hvilke han tabte 40,000 Rd.

I Anledning af Stavnsbaandets Opløsning oprettede Statsborgerne i 1792 en 24 Alen (15 m) høj Søjle af bornholmsk Sandsten med Fodstykke af norsk Marmor, og 4 Statuer: "Troskab", "Tapperhed", "Bondeflid" og "Fædrelandskjerlighed" paa Vesterbro, Kjøbenhavn.

*Optog forbi Frihedsstøtten i anledning af 100 året
for Stavnsbåndets opløsning.
Akvarel af Rasmus Christiansen (1863-1940).*

Litteratur

Holger Jørgensen, 1997: "Horsens Nørrestrand". Udgivet af Horsens Museum.

Annette Hoff, 2007: "Gehrdt de Lichtenberg - storkøbmand, godsejer, pengeudlåner og fabrikant". Udgivet af Horsens Museum og Gl. Estrup.

Johan Jørgensen Jorntau, 1856: Christian VII eller Regeringsperioden fra den 14. Januar 1766 til den 13. Marts 1808". Udgivet af Boghandler W. Pio. Trykt hos J. S. Salomon, København.

Landbohistoriske billeder, 1978. Landbrugets Informationskontor.

Redaktion: FGS, POS